

Donneruplund-Arden.

En Plov af Døstrup-Type fra Midtjylland.

De sidste Aars omfattende Tørvegravning har paa afgørende Maade øget vort Kendskab til Oldtidens Plov. I 1942 fandtes saaledes to interessante Saaleplove af Walle-Type ved Hvorslev og Sejbæk i Midtjylland¹ og i Forsommeren 1944 en Plov af Døstrup-Type ved Donneruplund ligeledes i Midtjylland.

Donneruplund-Ploven blev fundet d. 20 Maj 1944 i en Mose Nordøst for Give, Matr. Nr. 1 Donneruplund, Give S., Nørvang H., af et Par Arbejdsmænd, Svend Dyg og Christian Engebjerg. De lod den imidlertid ligge ved Tørvegravene indtil en Ung Mand, Hemming Jørgensen, et Par Dage senere fik samlet de 13 Stykker sammen, hvori den delvis under Optagelsen var brudt, og bragt den til sin Lærer P. Degnbøl, Neder Donnerup Skole. Denne lod Ploven gaa videre til Nationalmuseets Tillidsmand der paa Egnen, Lærer Rasmus Mortensen i Lindeballes, som indsendte den til Nationalmuseet.²

Donneruplund-Ploven fandtes c. 3 Meter under den oprindelige Moseoverflade, der nu ligger noget lavere paa Grund af tidligere Tiders Tørvegravning. Den laa c. 1 1/2 Meter over Sandbunden og c. 25 Meter fra det faste Land. Mosen er en mindre Kedelmose, c. 125 m. i Tværmaal. I denne Mose har Ploven utvivlsomt været nedlagt i nogenlunde hel Tilstand, da de fleste af dens Brudflader ser ud til at være helt nye og saaledes er fremkommet ved Optagelsen. Kun den øverste Del af Styret manglede, saa den kunde sammenlægges fuldstændigt. Alle Brudfladerne passer nøjagtigt sammen med Undtagelse af det andet Brud i Aasens Forende, der er noget afslidt (Fig. 1—2). Dog synes Træets Struktur at vise, at der paa dette Sted kun mangler nogle faa Centimeter.

¹ P. V. Glob, *Pflüge vom Walle-Typus aus Dänemark*. Acta Archaeologica. XIII, 1942, S. 258.

² Nat. Mus. Journ. Nr. 487/44.

Fig. 1. Donneruplund-Ploven. Ca $\frac{1}{20}$.

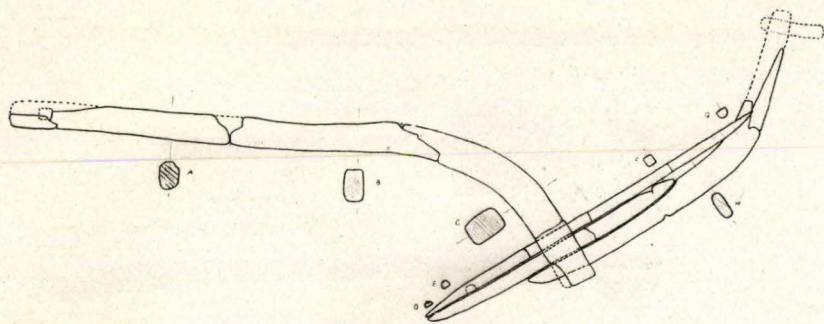
Bevaringstilstanden af de enkelte Stykker er fortræffelig. Overfladen er jævn og glat, endnu med tydelige Spor efter Tildannelsen og Brugen. Aasen, der er af Birk, er tilhugget langs Kanterne i lange uregelmæssige Facetter, medens Skær og Styr, som er af Eg, er finere afpudset, delvis ved Slid, saa de grovere Tildannelsesspor omtrent helt er forsvundet.¹

Donneruplund-Ploven er som allerede anført af Døstrup-Type, men tilsyneladende af en mere specialiseret Form, idet Styret, der paa Døstrup-Ploven fortsætter som et stort Plovhoved², her afsluttes ved Aasens Forside som en lille Tap og saaledes kun har een Funktion (Fig. 1—2). Den maaler fra Styr til Aasens yderste Ende i vandret Linie 2.15 m. og er saaledes, selv naar det manglende Haandgreb og det usikre Brud tages i Betragtning, betydelig kortere end Døstrup-Ploven, hvor det tilsvarende Maal som Følge af den længere Aas er 3.4 m. Afstanden fra Aasens Underkant til Jordoverfladen har været c. 60 cm. og fra den øverste Ende af den bevarede Del af Styret til Jordoverfladen c. 70 cm., hvoraf sidstnævnte Maal nøje svarer til Døstrup-Plovens. Dette gælder ogsaa den vandrette Afstand fra Plovens Samlingspunkt, Aasens nederste Ende, til Styrets yderste Kant, der paa begge Plove er 65—70 cm.

Aasen, hvis Bue fra Fod til Forende maaler 1.7 m., har rektangulært afrundet Tværsnit, der tager til i Tykkelse og Bredde mot Foden. Tværsnittet A (Fig. 2) er saaledes 5.2×9.4 cm, B 5.6×9.4 cm og C 7.0×10.2 cm. I en Afstand paa 8 cm. fra den forreste Ende har den et firsidet, horisontalt Hul, c. 3×3 cm stort, hvorigennem en Trækanordning har været fastgjort. I dens

¹ For Bestemmelsen af Træsarterne takker jeg paa det bedste Statsgeolog Dr. phil. Johs. Iversen.

² Sophus Müller, *Oldtidens Plov*. Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie 1900, S. 205, Fig. 1.

Fig. 2. Donneruplund-Ploven. Ca $\frac{1}{20}$.

Fod findes et 3.5×12 cm stort rektangulært Hul, hvor Styr og Skær er indsat (Fig. 3).

Skærerne består af et Forskær (Fig. 3 a) og et pileformet Hovedskær (Fig. 3 b). Forskæret, der er 109 cm langt, har paa Midten kvadratisk Tværnsnit (Fig. 2 Snit F c. 3.2×3.2 cm) og er afslidt i de yderste 15 cm af Enderne, hvor Tværnsnittene har en omtrent lige og en meget hvælvet Side (Fig. 2 Snit D-E og G). Da dette Skær har eens Slidmærker i begge Ender, kan det vendes til begge Sider, hvilket ogsaa er Tilfældet med det tilsvarende Skær paa Døstrup-Ploven.¹ Det er nu brudt i fire Stykker og er helt ret, men har maaske oprindelig været sat i Spænd, saa det har dannet en Bue som vist paa Fig. 1, hvor det er bøjet i øverste Brud. Hvormeget det har raget ud foran det underliggende Skær kan ikke afgøres; men dette har sandsynligvis været afhængigt af, hvormeget det har været brugt.

Det pileformede Skær, der er brudt i to Stykker, er 77.5 cm langt, 16 cm bredt og 5.5 cm tykt (Fig. 4 b). Paa Oversiden har det 13.5 cm fra Spidsen to indmejslede firsidede Huller, 2.6×2.4 cm store og 2.1 cm dybe. I disse har der siddet Trætappe, hvoraf den ene endnu delvis er bevaret, som har holdt Forskæret paa Plads. I Bagenden findes et Indhak, der svarer til et lignende Hak i Styrets Underside (Fig. 2), hvortil det har været fast-

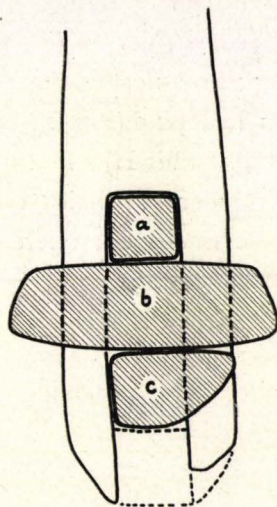

Fig. 3. Aasens Fod med den rektangulære Gennemskæring. Forskær (a), pileformet Skær (b), Styr (c).

¹ Aarbøger 1900, S. 207.

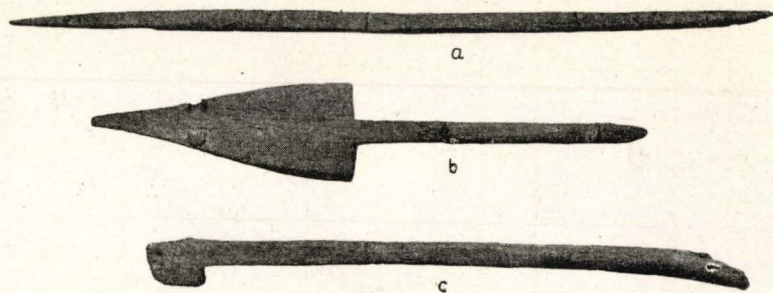

Fig. 4. Forskær (a), pileformet Skær (b), Styr (c). Ca $\frac{1}{11}$.

bundet med Snorværk. Som det fremgaar af Snit A-B paa Fig. 5 er Undersiden af Skæret stærkt afslidt paa Siderne og mod Spidsen. Oversidens Spids har delvis været dækket mod Slid af Forskæret, men er mod Bagenden skraa-slidt fra oven og nedefter (Fig. 5 Snit C). Endvidere er det mærkbart, at Slidet er noget stærkere paa højre end paa venstre Side af Skæret, hvilket fremgaar af Snittene og Skuldrenes noget uensartede Bredde. Dette synes at vise, at Ploven har været holdt lidt skraat til den ene Side, hvorved man vel har opnaaet, at det pileformede Skær har kastet Jorden en Smule til Siden. Det kan derfor maaske opfattes som en første Begyndelse til en Muldfjæl.

Styret, der nu er lidt over 1 Meter langt og brudt i to Stykker, har oprindeligt været noget højere og maaske som Døstrup-Plovens været forsynet med en Tværpind (Fig. 2). Det har paa Midten fladt afrundet Tværsnit c. 3.5×8 cm (Fig. 2 Snit H). I den forreste Ende har den en Skulder til den ene Side (Fig. 4 c), der har holdt det paa Plads i Aashullet (Fig. 3 c). Paa den bagerste Side findes det allerede omtalte Indhak til Fastsurring af det pileformede Skær (Fig. 2).

Ligheden mellem Døstrup-Ploven og Donneruplund-Ploven er som ovenfor anført slaaende paa mange Punkter. Denne kan yderligere udbygges, da det er sandsynligt, at Døstrup-Ploven har haft endnu et Skær, vel af den pileformede Type. I Publikationen om Døstrup-Ploven fremhæver Sophus Müller, at det smalle Forskær ikke passer i den fordybede Rille i Plovhovedet, samt at den ikke udfylder Hullet i Aasen over Styrets Stang, hvorfor den maa være fastholdt ved en ovenover inddrevet Kile.¹ Det lidet hensigtsmæs-

¹ Aarbøger 1900, S. 206.

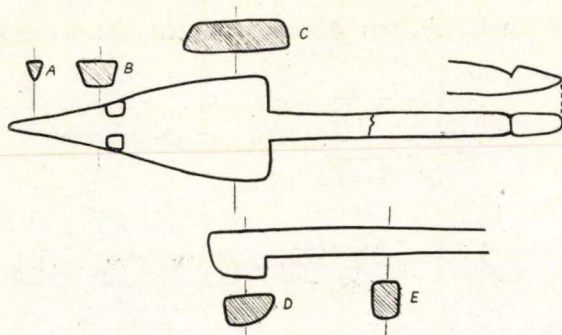

Fig. 5. Pileformet Skær og Styr.

sige i en saadan Konstruktion er bl.a. blevet fremhævet af A. Haberlandt, som mener, at der har været indsat et særligt Skær, muligvis af Jern, i Plovhovedets Rille.¹ Mod dette oponerer Axel Steensberg, som deler Sophus Müllers Synspunkt og fremhæver, at Skæret og Styret kan være formindsket noget ved Indtørring.² Det nye Plofund fra Donneruplund giver imidlertid sammen med et hidtil ikke bemærket Plovskær en fuldstændig Løsning af dette Spørgsmaal.

Dette Skær, der er fundet i en Mose ved Trollerup, Nørup S. Tørrild, H., blev i sin Tid skænket Frederik d. 7. af Forvalter Preisler gennem Lieutenant Both og indgik efter Kongens Død i 1864 til Nationalmuseet sammen med en tildannet Planke og et Brudstykke af en »Hjulfælg» fra samme Mose.³

Trollerup-Skæret er af den pileformede Type og af Egetræ (Fig 6). Den bagerste Ende er nu afbrudt, saa det maaler 62 cm i Længde. Det Stykke, der har raget frem foran Aasen, er 40 cm langt, 14 cm bredt og c. 4 cm tykt og saaledes af samme Bredde, men noget længere end det tilsvarende Skær fra Donneruplund. Det viser nøjagtig samme Slidprofiler som dette (Sammenlign Fig. 5 Snit A og C med Fig. 6 Snit a og c). Donneruplund-Skærets to indsatte Tappe erstattes her af to lange Lister udskåret i eet med det øvrige Skær (Fig 6 Plan og Snit b). Mellem dem har Førskæret, hvoraf Slidspor er synlige paa Oversidens inderste Del (Fig. 6 c), hvilet. Paa Undersiden findes ligeledes en udskåret Liste (Fig. 6 b), som har været indpasset i en

¹ A. Haberlandt, *Zur Systematik der Pflugforschung und Entwicklungsgeschichte des Pfluges*. Wiener Zeitschr. für Volksk. XXXVIII, 1933, S. 31.

² Acta Archaeol. VII, 1936, S. 252.

³ Nat. Mus. Inv. Nr. 21520. Frederik. d. 7. Saml. Nr. 4096.

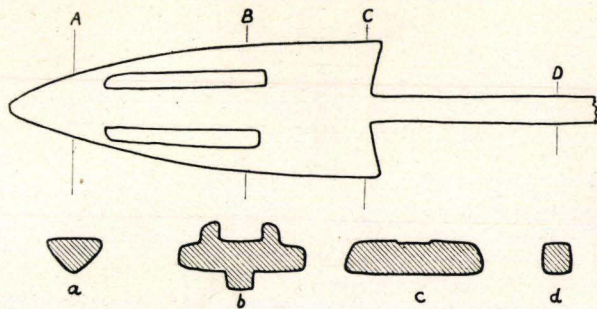

Fig. 6. Pileformet Skær fra Trollerup. Ca $\frac{1}{8}$.

tilsvarende Fordybning i den Del af Styret, der rager frem foran Aasens Fod, som netop findes paa Døstrup-Ploven.¹ At der i Hullet nederst i Døstrup-Plovens Aas er Plads til et saadant Skær fremgaar af de opgivne Maal.²

Et saadant pileformet Skær vil give Døstrup-Ploven den manglende Stabilitet og paa en udmærket Maade holde dens forskellige Dele paa rette Plads. Samtidig øges dens Effektivitet i høj Grad. Konstruktionen af Donneruplund-Ploven og Døstrup-Ploven er saaledes i Hovedtrækkene fuldstændig ens. Afvigende er kun mindre Enkeltheder. Den Støtte, som Listen paa Undersiden af det pileformede Skær har givet Døstrup-Ploven, er paa Donneruplund-Ploven opnaaet ved Fastbinding af dette Skærs bagerste Ende til Styret, som det omtalte Indhak viser. Om Trollerup-Skæret har haft et lignende Indhak til Fastbinding kan ikke afgøres, da den bagerste Ende mangler. Ved at fastbinde det pileformede Skær til Styret, har man kunnet gøre dettes forreste Ende betydelig mindre, som det ses paa Donneruplund-Ploven i Sammenligning med Døstrup-Ploven, hvorved Ploven er blevet noget lettere, uden at det i nævneværdig Grad er gaaet ud over dens Styrke. Hvilken Konstruktion, der er den primære, vil fremtidige Fund utvivlsomt vise.

Endnu en Del af en Plov af Døstrup-Type er fremkommet de sidste Aar. I Maj 1943 fandtes saaledes ved Tørvegravning i en Mose ved Nørre Smedeby, Bov S. i Sønderjylland et »Plovhoved«, der meget ligner Døstrup-Ardens.³

¹ W. La Baume, *Der Pflug von Døstrup*. Præhist. Zeitschr. XXIII, 1932, S. 276 Abb. 1 c.

² Aarbøger 1900, S. 205. Paa Grund af Nedpakning har det ikke været muligt paany at foretage en Opmaaling af Døstrup-Ploven.

³ Nat. Mus. Journ. Nr. 355/43.

Takket være Lærer R. P. Sørensen, Frøslev-Padborg Skole, og Overgendarm K. Larsens Interesse for Oldtidsfund blev dette Stykke reddet i rette Tid. Det har samme svære Form og brede Skuldre som Døstrup-Plovens »Hoved», men er uden Rille paa Oversiden, hvor der findes to nedfællede Tappe, som paa Donneruplund-Plovens pileformede Skær. Det har samme skraa Skuldre som Trollerup-Skæret. Den Del, der har raget frem foran Aasens Fod, er 42 cm lang og i den svære Ende 10 cm tyk og 13 cm bred. Det har helt flad Overside, hvælvet Underside og spidser jævnt til mod den forreste Ende, der er noget beskadiget. Af selve Styret er kun godt en halv Snes cm af den nederste Del bevaret. Det er her 4 cm bredt og 9.5 cm højt.

Plovstykket fra Nr. Smedeby har kun meget svage Slidspor og Mærkerne efter Tildannelsen, der er ret grov, er overalt meget tydelige. Det kan kun have været brugt yderst lidt. Sandsynligvis har det hørt til en Plov, der ikke har haft pileformet Skær, da de to Tappe paa Oversiden synes at vise, at et tyndt Forskær har hvilet direkte paa Plovhovedet. Afstanden mellem Tappene er 2.5 cm og angiver Forskærets Maksimumsbredde. Nr. Smedeby-Ploven har altsaa haft en lignende Konstruktion, som den af Sophus Müller og andre anførte for Døstrup-Ploven.¹ Da kun saa lidt af denne Plov er bevaret, kan dog intet sikkert udtales herom. Maaske er dette Stykke lavet med særlig Hensigt, som det senere vil blive omtalt.

En Lighed mellem Konstruktionen af Døstrup-Ploven og en romersk Plovmodel fra Köln er blevet fremhævet af P. Leser og yderligere uddybet af La Baume.² Denne Lighed bliver ved Tilføjelsen af det pileformede Skær endnu tydeligere, da Plovmodellen fra Köln netop er forsynet med et lignende pileformet Skær.³

Medens Døstrup-Ploven er fundet i et Omraade, hvor Jordbunden saa godt som udelukkende bestaar af Diluvial- og Morænesand, er Skæret fra Trollerup fra en Egn med Istidsler. De nærmeste Omgivelser for baade Donneruplund-Ploven og Nr. Smedeby-Skæret er derimod af blandet Beskaffenhed, da her findes Istidsler, Diluvial- og Morænesand, samt Hedesand⁴, saa de nye Fund ikke knytter Døstrup-Typen til nogen bestemt Jord. Den

¹ Aarbøger 1900, S. 206 Fig. 2.

² P. Leser, *Entstehung und Verbreitung des Pfluges*. Anthropos III, 1931, S. 173; W. La Baume, *Præhist. Zeitschr.* XXIII, 1932, S. 277.

³ P. Leser. *anf. Arb.* S. 107 Fig. 25.

⁴ Se Jordbundskortet i »Danmarks Oldtid» (Bilag) af Johs. Brøndsted.

betydelig større Styrke end almindeligt antaget, som det pileformede Skær giver denne Type, gør den utvivlsomt anvendelig selv paa svære Jorder.

En Datering af Donneruplund-Ploven maa udelukkende støtte sig til Døstrup-Ploven¹, men hvilken den sandsynligvis er nogenlunde samtidig. Den tilhører saaledes Midten af 1. Aartusinde f. Kr. Da den var helt rensset for Tørverester ved Ankomsten til Nationalmuseet, kan en pollenanalytisk Bestemmelse ikke foretages. I Mosen eller i dens nærmeste Omgivelser er der heller ikke gjort Fund, der giver Holdepunkter for en Datering. Give Sogn har i Oldtiden, i hvert Fald i visse Perioder, været ret tæt beboet. Der er saaledes ved en Kortlægning af jordfaste Oldtidsminder optegnet henved 300 Gravhøje, hvoraf langt de fleste er overpløjede eller delvis sløjfede. Hovedmassen af disse Høje har utvivlsomt dækket Enkeltgrave fra Stenalderen,² medens andre har indeholdt Grave fra ældre og yngre Bronzealder.³ Fra Jernalderen kendes kun nogle faa Fund, dels fra ældre⁴ og dels fra yngre Jernalder.⁵ I en Grusgrav paa Matr. 1 af Donneruplund beliggende Nord for Mosen har der været en Gravplads fra ældre Jernalder,⁶ og i en sløjfet Høj under Donneruplunds østre Længe skal der være fundet »Ridetøj». ⁷ Nogle hundrede Meter fra den Mose, hvor Ploven er fundet, er der i en anden og større Mose blevet fremgravet en Urne med en Kulplet omkring.⁸

I en tidligere Behandling af Plove er det blevet antydnet, at der i Jylland i Midten af første Aarh. f. Kr. har hersket en særlig Plofferskik, da en Plov jo normalt ikke har noget at gøre i en Mose.⁹ Selv om Bronzealderens subboreale, varme og tørre Klima kan have udtørret Moserne meget, har de næppe været under Plov. Jernalderens fugtigere Vejrlig maa vel efterhaanden have gjort dem helt utilgængelige, og det er netop fra ældre Jernalders første Afsnit, de danske Plofund synes at stamme. Plovenes Tilstedeværelse i Mo-

¹ Knud Jessen, *Archaeological Dating in the History of North Jutlands Vegetation*. Acta Archeol. V, 1935, S. 200.

² Nat. Mus. Inv. Nr. A. 4822, 20807, 34300.

³ Nat. Mus. Inv. Nr. 19803—5, 19962, B. 6251—56, 7889—90, 8260, 9591.

⁴ Nat. Mus. Inv. Nr. C. 13522, 20406—11.

⁵ Nat. Mus. Inv. Nr. C. 10120—33.

⁶ Sognebeskrivelse Nr. 233.

⁷ Sognebeskrivelse Nr. 232.

⁸ Sognebeskrivelse Nr. 234.

⁹ P. V. Glob i *Acta Archaeolog.* XIII, 1942, S. 268.

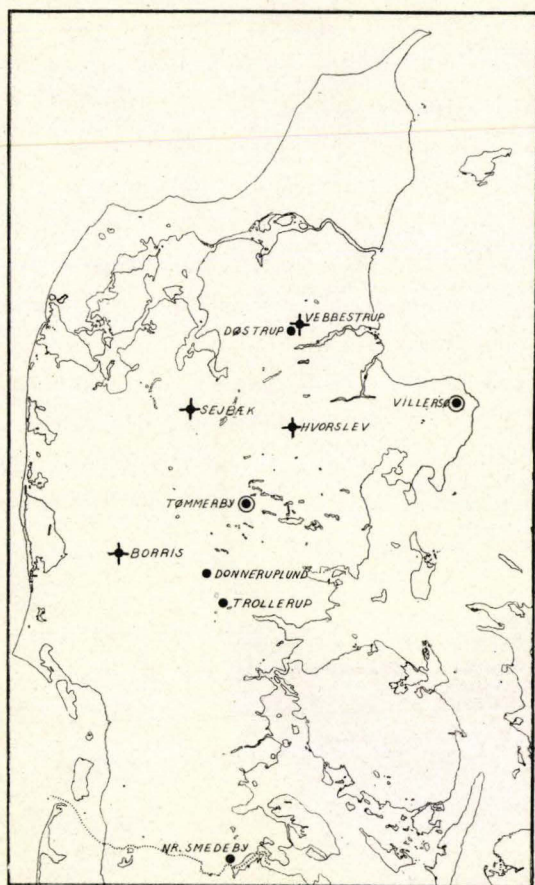

Fig. 7. Kort over Danske Plofund. Plove af Døstrup-Type ●; Plove af Walle-Type ◆; Plove af Tømmerby Type ⊙.

serne maa skyldes andre end praktiske Aarsager. Dett: Spørgsmaal kan paa Grundlag af de nye Fund uddybes yderligere.

Ialt kender vi nu 10 Fund af Plove eller Plovdele fra Jylland (Fig. 7).¹ Hvor der findes Oplysninger om Fundforholdene, synes de alle at stamme fra mindre Moser, hvori der i flere Tilfælde er fundet andre Sager, der kan tydes som Offergaver. Dette gælder ikke mindst Mosen ved Nr. Smedeby, hvorfra

¹ *Vebbestrup*: Acta Archaeol. XIII, S. 263; *Døstrup*: Aarbøger 1900 S. 203, Acta Archaeol. V. S. 200; *Sejbaek*: Acta Archaeol. XIII S. 261; *Hvorslev*: Acta Archaeol. XIII S. 258; *Villørsø*: Aarbøger 1936 S. 140; *Tømmerby*: Aarbøger 1936 S. 130; *Borris*: Acta Archaeol. VII S. 258 og XIII S. 265 Nr. 6; *Donneruplund*, *Trollerup* og *Nr. Smedeby* se ovenfor.

der efterhaanden er indgaaet et betydeligt Fund af Lerkar og Trækar til Nationalmuseet. Af de ovennævnte interesserede Folk er det her blevet iagttaget, hvorledes disse Ting har været nedsat i Gruber udformet i Tørvelaget, hvilket yderligere er blevet fastslaaet ved Museumsinspektør C. J. Beckers Undersøgelser paa Stedet. Som omtalt synes Plovstykket fra Nr. Smederup Mose kun at have været brugt meget lidt. Træsorten, der er anvendt til dette, er meget blød (El).¹ Konstruktionen er betydelig ringere end de andre kendte Eksemplarer af denne Type, idet det pileformede Skær sandsynligvis har været udeladt, medens Forskæret kun har været en meget tynd Pind. Maaske har dette Plovstykke kun været bestemt til en enkelt rituel Pløjning, som vi kender den fra de bohuslenske Helleristninger.²

Hvad var mere selvfølgelig end at henlægge selve Ploven eller et Stykke af den som Offer til højere Magter, maaske efter Foraarets første Pløjning, for yderligere at sikre den kommende Grøde.

P. V. Glob.

¹ Bestemmelsen venligst foretaget af Professor Dr phil. Knud Jessen.

² Oscar Almgren, *Nordische Felsenzeichnungen*. 1934. S. 109.